

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland

ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

Nicolai Svendsen: Det tredobbelte Mord i Øster Gasse.
— August F. Schmidt: Lyrskov. — lagttagelser paa
en Rejse gennem Nordslesvig i 1763. (Af Dyssels „Inden-
lands-Reise“.) II. — Send Udskiftningsakter til Arkivdepotet!
Samleren.

Nr. 12. — 1. JUNI 1925. — 1. Aarg.

PROGRAM

for det

3. danske Hjemstavnskursus i Tønder.

Søndag, den 2. August 1925.

- Kl. 8 Velkomst: Amtmand Grev Schack, Borgmester Thomsen, Seminarieforsker Albeck.
Frit Samvær med Kaffeboard.

Mandag, den 3. August 1925.

- Kl. 8^{1/2} Statsgeolog Dr. Nordmann, København: Træk af Vestslesvigs Geologi
Kl. 10 Bibliotekar Ejler Haugsted, Aarhus: Cistercienserordenens Betydning for Danmark.
Kl. 1 Udflugt til Løgumkloster, Gasse Skrøb, Gassehøj, Brøns.

Tirsdag, den 4. August 1925.

- Kl. 8^{1/2} Adjunkt Poul Larsen, Kolding: Plantelivet i Aaer, Marsk og Vadehav.
Kl. 9^{1/2} Prof. Dr. Wesenberg Lund, Hillerød: Dyrelivet i Aaer, Marsk og Vadehav.
Kl. 11 Pastor Nielsen, Skrydstrup: Den slesvigske Vesteregner og Havet.
Kl. 2 Udflugt til Marsk og Vadehav: Møgeltønder, Vesteranflod, Højer Sluse, Højer.

Onsdag, den 5. August 1925.

- Kl. 8^{1/2} Dr. phil. Marius Kristensen, Askov: Det sønderjydske Folkesprog.
Kl. 10 Museumsinspektør Frk. Elna Mygdal, Nationalmuseet: Den Tønderiske Kniplingsindustri. (Med Lysbilleder.) Udstilling af Tønderiske Kniplingsdemonstration af Knipling ved gamle Kniplersker.
Kl. 2 Byvandring gennem Tønder By ved Museumsinspektør Mag. Hugo Matthiessen
Kl. 8 Museumsinspektør Mag. Chr. Axel Jensen, Nationalmuseet: Vestslesvigske Bygningsskik. (Med Lysbilleder).
Frit Samvær med Kaffeboard.

Torsdag, den 6. August 1925.

- Kl. 8^{1/2} Prof. Dr. Oskar Andersen, København: Vestslesvigs Betydning for den religiøse og kirkelige Liv i Danmark.
Kl. 10 Museumsinspektør Mag. Chr. Axel Jensen: Vestslesvigs Billedskærerarkunst (Med Lysbilleder). Udstilling af gamle og nye Billedskærerarbejder fra Egnen.
Kl. 2 Udflugt til Emmerelev Klev, Sejerslev, Kogsbøl og Schackenborg.

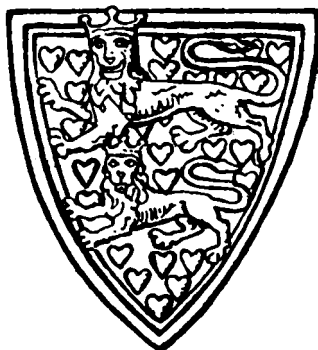
Fredag, den 7. August 1925.

- Kl. 8^{1/2} Egnens Nutidsopgaver.
Ingeniør Ulrik Petersen, København: Marskens Afvanding.
Dommerfuldmægtig Hammerich, Løgumkloster: Jordernes Sammenlægning
Kl. 10^{1/2} Lektor Regnar Knudsen, Aarhus: Hjemstavnsforskning, belyst ved Eksempler.
Kl. 2 Udflugt langs Grænsen: Rørkær, Jejsing Banke, Rens Efterskole.
Kl. 8 Sammenkomst med Egnens Befolkning paa Tinglevhus.
Foredrag af kendte Talere fra begge Sider af Grænsen.

Lørdag, den 8. August 1925.

- Kl. 8^{1/2} Arbejds møde i Sektioner.
Folkeskolelærere Indleder Seminarielærer Eskildsen.
Lærere ved højere Skoler: Indleder Lektor Regnar Knudsen.
Ikke-Lærere: Indleder Ingeniør Andreassen, Odense.
Kl. 10^{1/2} Drøftelse om Hjemstavnskursusernes Fortsættelse, Udvidelse af Udvalget, evt. Valg til Udvalget, Bestemmelse om næste Hjemstavnskursus m. m
Kl. 11^{1/2} Afslutning.

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

---

1. AARGANG.

1924 — 1925.

Indhold.

Sønderjydske Naturforhold.

- E.: Undergrundsmoser, S. 125.
" Det gamle Eemhav, S. 145.
Axel Lange: Floraen i Sønderjylland i ældre Tider i Forhold til Nutiden, S. 164.
A. Otterstrøm: Fugle, der mister Forstanden, S. 15.
" Hvorfor er Vesteregnens Huse røde? S. 31.
— Graagaasen, S. 144.

Almindelig Historie.

- Sv. Aakjær: Oldfund og Stednavne, S. 10.
" Hedenske Stednavne, S. 58.
J. H. Byriel: Gamle Gaarde i Halk Sogn, S. 8.
" Gamle Gaarde i Haderslev Østeramt, S. 71.
" Tre gamle Gaarde i Egnen syd for Ribe, S. 140 og S. 150.
J. A. Dyssel: „Indenlands-Reise“ (lagttagelser paa en Rejse gennem Nordslesvig i 1763), S. 171 og S. 184.
J. Hansen: Til Udskiftningens Historie, S. 153.
" Nis Henriksens Ligsten, S. 160.
Laurids N. Lund: Til Udskiftningens Historie, S. 154.
P. H. Moos: Klingpungen i Klipleve Kirke, S. 62.
" Hvad Kirkebogen fortæller, S. 74.
J. L. Mosbech: Matrikulsforhold nord og syd for Kongeaaen, S. 65 og 82.
Jørgen Nielsen: Oldfund og Stednavne, S. 31.
Aug. F. Schmidt: Lyrskov, S. 181.
Nicolai Svendsen: Det tredobbelte Mord i Øster Gasse, S. 177.
H. Thomsen: Studevejene, de gamle Driveje paa Hertugdømmernes Grund før 1864, S. 110.
Th.: Olmersdiget, S. 169.
" En gammel Boplads, S. 61.
— Klage over Per Persen, S. 63.

Personhistorie.

- Cl. Eskildsen: Den alsiske Sture-Slægt, S. 89.
E. En vestslesvigsk Bondeslægt gennem fire Led, S. 97.
F. Hendriksen: Billedhuggeren Jeremias Christensen, S. 115.

- Nicolai Svendsen: Lorenz Borst, S. 147.
Th.: Sognepræst Johan Zerlang, S. 81.

Af Dagens Historie.

- J. M. Hertz: Den højere Skole i Sønderjylland efter Genforeningen, S. 129.
Anders Lebeck: Sønderjysk Skoleforenings Virksomhed, S. 49.
M. Mortensen: Telegraf- og Telefonvæsenet i de sønderjyske Landsdele, S. 107.
P. C. Stemann: Nogle Bemærkninger vedrørende de økonomiske Forhold i de sønderjyske Landsdele efter Kronemøntens Indførelse i disse, S. 17 og 33.
Th.: Estlands Selvstyre for Mindretal, S. 161.
A. Torp: Ordningen af det offentlige Skolevæsen i de sønderjyske Landsdele, S. 1.
— To Dokumenter, S. 60.
— De dansk-tyske Mindretalsdrøftelser, S. 80.

Digte.

- J. Grosbøl: Stalddøren, S. 139.
Martin N. Hansen: I mulm å mørk, S. 57.
" O e kærrgå, S. 167.
Hans Storm: 10. Februar 1925, S. 113.
Johan Zerlang: Vi hilser Dankongen som Drot i vort Land, S. 94.

Fra Sagn og Minder.

- L. Borst: Skatten i Mjolden, S. 14.
" Den stærke Mand i Mjolden, S. 111.
Fr. Callesen: De gloende Hænder, S. 96.
Agathe N. Clausen: Markmanden, S. 144.
E.: Spøgelset paa Hestholm, S. 112.
Niels H. Ernst: Kirkeklokkerne i Bylderup, S. 31.
H. Chr. Hansen: Forbrand i Søvang, S. 15.
Anna M. Hartung: Ligvognen i Horns, S. 32.
M. Hecht: Røverne i Krusaa Skov, S. 111.
Kathr. Jørgensen: Spøgelset i Drengsted, S. 14.
Otto Jørgensen: Heksen i Lendemark, S. 63.
" Manden, der ikke hilste, S. 79.
Arnold Knudsen: Hvad Vognavene sang, S. 160.
" Ildebrand, hensat i et Vandsted, S. 175.
" Vandringsmanden ved Aaen, S. 192.
Hans Korsgaard: Den forunderlige Hare, S. 144.
" Genfærdet fra Hostrup Kirke, S. 175.

- P. K. : Forvarsel i Arnum, S. 32.
P. Nicolaisen : Skelflytteren i Holbæk, S. 48.
K. Nielsen : Dammen i Daler, S. 15.
R. P. : Da Branderup Præst blev bedt til Ligfølge, S. 95.
Anna C. Paulsen : Marken Ravnsbjerg, S. 144.
Georg Petersen : Forvarsel, S. 128.
H. P. Petersen : Gengangeren ved Bysens Markskel, S. 175.
Erik Rudbeck : Pigen og Gengangeren, S. 189.
H. P. S. : Hekseskoen paa Hasbjerg, S. 47.
" En Cyprianus-Historie, S. 142.
Aug. F. Schmidt : Stensagn fra Sønderjylland, S. 27, 40 og 50.
Kjesticne Schmidt : Slaven i Afrika, S. 48.
Chr. Seeberg : De hvide Heste i Skrydstrup, S. 46.
Chr. Sørensen : Spøgelsehunden, S. 160.
Hans Sørensen : Skattegraveren i Sønderløgum, S. 189.
Th. : Spillemanden og Ulven, S. 79.
" Husfogedens Sække, S. 143.
" Ulvejagten i Branderup, S. 158.
" Broderkysset, S. 175.
" Folkehumor i nordslesvigske Marknavne, S. 176.
Hinrich Thomsen : Kloster-Marken, S. 158.
Huldfred Tingleff : Konen uden Hoved, S. 63.
Kristiane Truelsen : Guldallerkenerne i Gallehus, S. 189.

Gammel Sæd og Skik.

- W. Christiansen : Tre Fester i Hjerpsted, S. 14.
E. : Begravelseskikke fra Udbjerg Sogn, S. 77.
Chr. L. Lorenzen : Høstning med Segl, S. 47.
Chr. Roost : Begravelseskikke i Løgumkloster ved Aaret 1805, S. 127.
Th. : Begravelseskikke fra Roost i Arrild Sogn, S. 94.
" Middel mod Kalvekastning, S. 96.
" Hjemmeraad, S. 159.
" Arnen binder, S. 159.
Hinrich Thomsen : Paa Session for 100 Aar siden, S. 46.

Remser og Rim.

- Hans Andersen : Et Bindebrev fra Als, S. 174.
" Remse, S. 190.
Bothilde Eskildsen : Remse, S. 192.
Fru Hansen : Remse S. 190 og S. 192.
P. Lock : Et Bindebrev fra Felsted, S. 188.
M. Møller : Børneremser, S. 143.
" Vuggeviser, S. 159.

Det tredobbelte Mord i Øster Gasse.

(Af Nicolai Svendsen.)

Natten mellem den 11. og 12. Marts 1847 rasede et stærkt Snefog over Vesteregnet. Folk holdt sig inden Døre. Kun de, der var nødsaged dertil, færdedes ad de gamle Landeveje, som bugtede sig gennem Landskabet og i det nævnte Døgn var næsten ufremkommelige. Saaledes kunde det ske, at der hengik hele 12 Timer, før det frygtelige tredobbelte Mord, som i Uvejrsnatten var blevet øvet i et afsides liggende Aftægtshus syd for Gasse, blev opdaget, og Rygtet om Udaaden naaede ud over Sognet. Derved sinkedes og vanskeliggjordes ogsaa Forfølgelsen af Forbryderne, mens en Følelse af Uhygge og Rædsel bredte sig med Efterretningen om det grufulde, der var sket, fra By til By langs Kysten og ind over Landet.

Om selve Mordet beretter en Samtidig, daværende Skolelærer N. J. K. Thornum i Øster Gasse, der er kendt som Forfatter af Salmer og Lærebøger, i et Flyveskrift, som bærer følgende Tittel:

„Nogle Guds Ord,
sammenskrevne
i Anledning af det gyselige,
det forfærdelige,
det tredobbelte Mord,

førøvet i ØsterGasse, Skjærbæk Sogn, paa en 81-aarig Olding og hans 48-aarige Kone og deres 12-aarige Datter Natten før 12te Marts 1847.

Til
opbyggelig Overvejelse for Ældre og Yngre, dog nærmest for Ungdommen i Gasse Skoledistrikt, af dens velmenende, alt godt tilønskende Lærer

N. J. K. Thornum.“

Hans Skildring begynder saaledes: „Fredag Eftermiddag Kl. 3, den 12te Marts 1847, efter at det om Formiddagen havde været et meget strengt Indluks Vinter-Vejr af Sne og Fog, fandtes Aftægtsmanden Villads Pedersen og Kone og Datter myrdede i deres Huus, som ligger umiddelbart ved Landevejen mellem Ribe og Tønder, omtrent 210 Favne fra Sønnens Gaard eller Byen, alle tre med overskaarne Halse paa det Grueligste. Datteren laa i Kammersengen, men Faderen og Moderen paa Dagligstuegulvet i deres Klæder. Disse havde desuden utallige Saar og Slag, og Stik og Snit paa Hoved, Krop og Hænder. Et Vindue i en Bagstue var frabrækket — Yderdøren haspet uidentil —. Lyset stod slukt paa Kjøkkenbordet, hvorved

der laa en meget blodig Gaffelkniv — et lidet Pengeskriin fandtes brækket og tømt i Faderens Seng, hvis Indhold da kun havde været omtrent 5 saakaldte Dritler eller 10 Mk. lybsk. Morderne havde medtaget en Hoben Klædningsstykker, et Bundt Hør, en ny Kaffemølle og Faderens Sølvknæspænder med Navnet paa m. m.“

Om de myrdede fortæller Thornum endvidere: „Villads Pedersen er barnefødt i Høm By, Seem Sogn, tæt ved Ribe, den 28de April 1766 og samme Dag hjemmedøbt af Gjordemoderen. I omtrent 40 Aar var han een af de dygtigste og driftigste Bønder i Øster Gasse, indtil han Aar 1830 overlod Gaarden til sin Søn, Hans Christoffer Villadsen, der nu beboer den Da tog han med sin Kone til det Landboelhuus, som han nylig havde købt. Han havde forsikret sig og hende paa Livstid en anstændig Aftægt. 1831 døde denne godmodige Hustru, med hvem han var bleven Fader til 8 Børn, 4 Sønner og 4 Døttre, af hvilke 2 Sønner og 1 Datter bortkaldtes i den tidligste Barndom. Fem ere hans efterlevende Børn, 2 Sønner og 3 Døttre, som Alle have Bopæle i Nærheden — — 1832 indlod han sig i anden Ægteskab og blev Fader til 2 Børn: en Søn, som døde udøbt, og den Datter, som tilligemed Forældrene faldt under navnløs grum og graadig, ja! djævelsk Morderhaand“.

Da det er af en vis Interesse at se, hvorledes Øvrigheden, Pres-

sen og de lokale Myndigheder i Datiden behandlede en saadan Sag, skal her gøres nærmere Rede for de Forholdsregler, som toges for at fange Forbryderne.

Allerede i Tillæg til „Dannevirke“ for Lørdag den 13. Marts findes en kort Omtale af Mordet, og der tilføjes til nævnte Oplysning: „Bemeldte Olding, der samme Dag skal have været i Toftlund hos Herredsfogden, var endnu iført sin Rejsedragt“.

Men først Ugedagen derefter bringer Bladet atter en Meddelelse om Sagen. Den er dateret: „Vestkysten den 15. Marts“ og lyder saaledes: — — „Efter Sigende skal Manden for nogle Dage siden have modtaget 800 Rdlr., men som allerede var ude af Huset. Røverne fik kun nogle faa Penge og andre Ting. Man skal være paa Spor efter dem, en gammelagtig og en ung Person, som begge vare i Ulv-Mølle, men gik derfra, efter at have spiiist, videre. Den Unge skal have faaet et Mærke i Ansigtet. Gid de maatte vorde grebne.“

Den 17. Marts udlover Herredsfogdiet for Hvidding og Nørre Rangstrup Herreder i samme Blad en Belønning paa 100 Rbdlr. „for den eller dem, der paagribe og overlevere til nærmest boende Politi-Øvrighed de tvende Reisende, der efter al Rimelighed bør antages at have begaaet Rovmordet. — Disse Reisende var ude i Stalden ved Uhlmølle Kro, hvor de tabte de Myrdedes Brødkniv. Derpaa vare de inde i et Huus

mellem Kirkeby og Roager for at udhvile sig. — —“

Disse og andre Oplysninger fra Øvrigheden viser, at man meget hurtigt har fundet Gerningsmændenes Spor. Efter yderligere otte Dage indeholder „Dannevirke“ følgende „Efterlysning“, udstedt paa Haderslev Amtshus d. 26. Marts 1847 af selve Amtmanden, Fr. Johannsen: „Da den nedenfor signaliserede Person ved Navn Søren Christensen Bjert fra Flynder i Ringkjøbing Amt, der den 22. Februar sidstleden er dimitteret fra Glykstad Tugthuus, er i høj Grad mistænkt for Deelagtighed i et den 11./12. d. M. paa Øster Gasse Mark begaaet Mord, saa anmodes alle vedkommende Autoriteter herved om paa det nøiagtigste at vigilere efter benævnte Person, om hvilken der haves sikker Formodning, at han efter Gjerningen har begivet sig til Jylland, samt i Betrædelses Tilfælde at lade Personen anholde og sætte under streng Bevogtning, for at samme efter derom meddelt Efterretning hertil kan vorde afhentet“.

Den Sigtede skildres som en Mand paa 51 Aar, „middelhøj, og med mørkblond Haar og Skjæg“.

Det varer ikke mange Dage, før „Ribe Stiftstidende“ kan bringe udførlige Oplysninger om den ene Forbryders Anholdelse. Under 30. Marts meddeler Bladet, at Morderne om Morgenen efter Gerningen var inde i et Hus i Kirkeby, Roager Sogn. „De passerede derpaa op paa Formiddagen, omtrent

Kl. 11, førend Mordet endnu var blevet bekjendt, herigjennem Byen, hver med en Sæk fuld af de paa Gjerningstedet røvede Koster. Uden at man endnu kjendte Mordernes Navne eller Hjem, blev disse senere eftersatte af nogle Mænd fra Skjærbæk, som ankom hertil Natten mellem 13. og 14. Marts og herfra bleve medgivne en Politibetjent. Sporet forfulgtes en Strækning op i Landet, men tabtes, saa at de maatte vende tilbage med uforrettet Sag. Da Politimesteren hersteds havde bragt i Erfaring, at en Mand, der efter Beskrivelse kunde være een af Morderne, allerede 14 Dage tidligere havde været inde hos en Købmand her og fortalt, at han, der talte med norsk Dialekt, i længere Tid havde været bosat i Ditmarsken og nu var flyttet til Faaborg Sogn i Skads Herred for at drive Handel, blev denne Mand efter Foranledning af Herredsfogden i Skads Herred eftersøgt og anholdt den 18. Marts i et Huus i bemeldte Faaborg Sogn, hvor der fandtes en Deel af de røvede Sager, ligesom ogsaa flere af disse bleve fundne nedgravede ved Huset. Den Anholdte, som hedder Niels Bjerregaard, født i Bergen i Norge, og tidligere har hensiddet i Tugthuset i Glykstad og paa flere Steder, findes anført i Forbryder-Portegnelsen for Hertugdømmerne, blev gjenkjendt saavel af Toldbetjentene her i Byen, der, da han med sin Kammerat den 12. ds. passerede herigjennem, havde undersøgt de-

res Sække, saavel som af flere andre Personer her, som ogsaa af de Folk i Kirkeby, hos hvem han havde været inde om Morgen efter Mordet. Saavel paa Grund heraf som af, at han var i Besiddelse af de af de Myrdedes Venner og Bekjendte gjenkjendte røvede Sager, og de iøvrigt fremkomne mangfoldige Indicier, kan man ikke tvivle om, at han er een af Morderne, hvilket han, der er bleven transporteret til Haderslev, dog endnu ikke skal have været at bevæge til at tilstaa“.

Endvidere udsender Amtmand Johannsen den 3. April efterstaaende offentlige Bekendtgørelse i „Dannevirke“: „At den i Bladets tvende sidste Nummere efterlyste Søren Christensen Bjert fra Flynder nu er paagreben, saadant bliver herved bekjendtgjort.“

Retfærdighedens Haandhævere havde altsaa handlet raadsnart og været særdeles heldige.

Om de nærmere Omstændigheder har Villads Beier i Gesing, der var et Barnebarn af den myrdede Villads Pedersen, i sin Tid fortalt daværende Lærer J. A. Jensen adskilligt, som Jensen har nedskrevet blandt sine Optegnelser fra Skærbæk Sogn. Paa Grundlag af disse Oplysninger og i Overensstemmelse med, hvad min gamle Moder kunde huske og har fortalt, har Sognefogden i Skærbæk, den myndige og ansete Hans Timmermann, som styrede Sognet enevældigt i over en Menneskealder, været stærkt medvirkende ved Mordernes hurtige

Paagribelse. Desuden skal Herredsfoged Krogh i Varde have udvist megen Snildhed ved Forfølgelsen.

Efter Mordet blev Ligene lagt i Kister og disse henstilledes i en aaben Grav paa Skærbæk Kirkegaard. Lærer Thornum beretter: „Den første ganske forhærdede Arrestant, Niels Bjerregaard, førtes hen til Gerningsstedet den 26. Marts og den anden som en bodfærdig Bekjender d. 14. April“.

I Skærbæk blev der først hos Hans Timmermann foretaget en foreløbig Afhøring af Synderne. Pastor Koch holdt en indtrængende Tale til dem, hvorefter de blev konfronteret med deres Ofre. Nordmanden, den gamle Tugthuskandidat Niels Bjerregaard, lykkedes det aldrig at faa til at bekende. Da han imidlertid indsaa, at hans Liv alligevel var forspildt, tog han sig af Dage i Undersøgelsesarresten i Haderslev. Den yngre, Søren Christensen Bjert, gik som nævnt til Bekendelse og gav en udførlig Skildring af den rædselsfulde Daads Enkeltheder.

I Glückstadt Tugthus havde de begge lært en Person at kende, som havde tjent hos Hans Christoffersen Villadsen i Gasse og fortalt om de mange Penge, den gamle Aftægtsmand i Reglen laa inde med. Ved denne Fortælling var Tanken om Mordet opstaaet hos de to løsladte Fanger, og for at udføre dette Forsæt gik de den lange Vej gennem Holsten og Slesvig til Øster Gasse. Det fremgaar af den yngre Morders Be-

kendelse, at den gamle har været Ophavsmanden. Det var ham, der først slog Oldingen til Jords med en Stok, og det skal ogsaa have været ham, som var Skyld i, at man tilsidst dræbte den unge Pige. Forøvrigt skal jeg ikke komme nærmere ind paa Enkelt-heder, men nøjes med at nævne, at Søren Christensen Bjert døde i Tugthuset.

Men Beretningen om det tre-dobbelte Mord i Gasse har levet i Folkemunde paa Egnen og fortælles nu for tredje Generation.

For at forebygge den Sagn-dannelse, der er i Færd med at opstaa, har jeg ment at skulle give ovenstaaende Oplysninger i nøje Overensstemmelse med den virkelige Tildragelse.

Lyrskov.

Af August F. Schmidt.

I sin Tid var man noget i Tvivl om, hvor Slaget paa *Lyrskov Hede*, der blev udkæmpet Mikkelsaftensdag den 28. September 1043, havde staaet. Nogle var af den Formening, at det berømmelige Slag havde staaet paa *Lejrskov Hede* Nord for Kongeaaen nær Kolding. Man var vildledet af Ordene hos *Snorre*, hvor der staar: „En er Magnús konungr lá vid Skotborgará á Hlyrskógsheidi, thá kom honum njósn af her Vinda ok that med“ o. s. v.¹⁾ I *N. F. S. Grundtvigs* Oversættelse af *Snorre* gøres saaledes den Opfattelse gældende, at Slaget stod paa *Lejrskov Hede* ved Kolding. Nævnes kan ogsaa, at *Carit Etlar* i sin Bog *Krigsbilleder* ligeledes henlægger Slaget til *Lejrskov Hede*. En af Grundene til at man troede, Slaget udkæmpedes ved *Lejrskov* ca. 12 km. Nord for *Skodborgaa*

(: Kongeaaen) var, at den store Gruppe af *Kæmpehøje*, der findes ved *Lejrskov*, sattes i Forbindelse med Slaget og antoges at være de faldne *Venders Grave*. Men allerede *Worsaae* har godtgjort, at *Lejrskovhøjene* indeholdt *Grave* fra Oldtiden, især fra *Bronzealderen*, og havde altsaa ingen Forbindelse med *Lyrskovslaget*²⁾.

Den norske Historiker *P. A. Munch* har givet en overbevisende Fortolkning af Udtrykket „*Skotborgará á Hlyrskógsheidi*“. Han paaviser nemlig, at *Sagaerne* har indbyrdes modsigende Beretninger, af hvilke *Snorres* er fjærest fra det rigtige. *P. A. Munch* mener, at *Kampen*, der mindst maa have været et Par Dage, har strakt sig i lige Linje fra *Slesvig (Hedeby)* til *Skodborgaa*. Slaget begyndte paa *Lyrskov Hede* ca. 5 km. Nordvest for *Slesvig*, hvortil *Magnus den Gode* kom sejlene.

¹⁾ *Heimskringla* III (F. Jónsons Udg. 1893—1900), 46.

²⁾ *An O.* 1838— 39,15 ff. 1840—41, 153 ff 1851,122 ff.

Venderne blev straks slaaede og flygtede Nord paa, hvorfra de var komne. De havde nemlig plyndret selve Ribe meddeler *Adam af Bremen* (II, 75: „usque ad Ripam vastandam progressi sunt“). Kong Magnus forfulgte med sin lille Hær den overmægtige Vender-skare helt op til Skodborg Aa, hvor Resten af Venderhæren blev tilintetgjort⁵⁾. *Finnur Jónsson* skriver herom følgende: „Naar det her hedder, at det (Lyrskovslaget) stod „kort Nord for Hedeby paa Lyrskovshede (jfr. Adams „in campestribus Heidibæ“ II, 75) ved Skodborgaa“, er den Tilføjelse, der jo stammer fra Snorre, urigtigt. Fejlen hidrører vistnok oprindelig fra Arnórs Vers, der paa Grund af Ukendskab til Stedet har misforstaaet Udtryk som f. Eks. at Slaget stod „syd for Skodborgaa“, som da skulde opfattes som „paa den sydlige Bred“ af Aaen⁴⁾).

Hvis P. A. Munchs Redegørelse er rigtig, kunde *Niels Skov-*

*gaard*s pragtfulde Kunstværk *Magnusstenen* (rejst af *Thor Lange*) i Skibelund Krat ikke være blevet rejst et heldigere Sted end hvor det nu staar tæt Nord for Skodborgaa⁶⁾. I en ny Udgave af *Georgia la Cour Pedersens* Turistvejleder: *Skibelund og dets Mindesmærker* (1910), 29 ff.⁶⁾ burde Afsnittet om Magnusstenen omredigeres, saa de nyere Undersøgelser om Lyrskovslagens Historie kom til deres Ret

Den nærmeste Grund til, at man antog Lejrskov Hede for Aastedet for Lyrskovslaget var den store Lighed mellem Navnene Lyrskov og Lejrskov i Forening med Udtrykket „ved Skodborgaa“, men i Virkeligheden er Navnene af forskellig Oprindelse, hvad vi skal se lidt nærmere paa i det følgende⁷⁾.

Med Hensyn til Formen *Hlyrskóg* kan straks bemærkes det almindelig kendte, at en Del danske Stednavne i forskellige Sagatekster har *h* foran *l* og *r*.

⁵⁾ P. A. Munch: Det norske Folks Historie II. 23 ff.; jfr. Norges Historie 1. Halvbd. 1912, 47 ff., hvor Munchs Resultater refereres.

⁴⁾ Knytlingasaga, dens Kilder og historiske Værd (Vdsk. Selsk. Skr. 6 R., hist. fil. Afd. VI 1), 20. Jfr. Trap: Slesvig 1864, 537. Om den sproglige Betydning af Skodborg, se Johs. Steenstrup i Festskr. t. Adolf Noreen: Nordiske Ortnamn (Upsala 1914), 133 f. Smlg. Steenstrup i Hist. Tidsskr. 8 R. 3, S. 31 og „Quelques recherches sur la riviere de Kongeaa“ (Vdsk. Selsks. Overs. 1911), 39.

⁵⁾ Se „Hejmdal“ (Dagbl.) 23. Decbr. 1922.

⁶⁾ Jfr. Fra Ribe Amt 1904, 129 ff.

⁷⁾ I denne Forbindelse kan det ogsaa nævnes, at enkelte har ment, at Lyrskovslaget stod ved *Lerskov i Ø. Løgum Sogn, S. Rangstrup Herred*, tæt ved Genner Bugt ved Lille Bælt. I Dagbladet „Hejmdal“ d. 22. April 1924 findes saaledes en Artikel: „Lyrskov—Leerskov—Lejrskov“ undertegnet *H. P.*, hvor nævnte Opfattelse gøres gældende, vistnok paavirket af *N. H. Callesens* temmelig romantiske Fortælling

Eksempler: *Hleidr* (Lejre), *Hlésey* (Læsø), *Hlébjorg* (Sagsted), *Hlyrskógsheidr* (Lyrskov Hede), *Hringstadir* (Ringssted), *Hróiskelda* (Roskilde).⁸⁾ Gaar vi tilbage i Tiden, findes h ogsaa bevaret foran r paa flere Runestene: *Hróalds* (Snoldelevstenen ca. 800—825), *HroulfR* Helnæsstenen o. fl. Ste-
ne ca. 800—825), (*H*)*rafnunga-
Tofi* (Læborgstenen og Horne-
stenen ca. 925—950), *Hræbna*
(Bækkestenen II, ca. 960—70),
Hridi (Jetsmarksstenen ca. 960
—70)⁹⁾. I det danske Sprog tab-
tes h foran l, n og r før Aar
1000. Det er *Islænderne* og til
Dels Nordmændene, som i deres
Tekster har bibeholdt det i dansk
tabte h i de forannævnte Sted-
navne, hvoriblandt Lyrskov fin-
des, men medens man i danske
Stednavne, som allerede før 900
var kendte i Norge, kan antage,

at det olddanske H er ægte, saa
maa man ved *Hlyrskógr* altid
kunne tvivle, da H efter Aar
1000 sikkert var tabt i dansk, og
det altsaa maa skyldes norsk-
islandsk Etymologisering (efter
hlyr: *Kind*, *hlyri*: Broder el. lgn.).
Dette h vil altsaa ikke hindre os
i at sætte det i Forbindelse med
Ord uden h, som *lius*, *liuri* og
andre af samme Familie. *Lyr* i
Lyrskov (Landsby) er da aaben-
bart samme Ord som oldn. *ljore*,
isl. *ljori*, gld. *liure* ∴ *Lyre*, *Lys-
aabning i Taget*, beslægtet med
lysa, f. ∴ *Lysning*; (*lysa*, v. ∴
gøre lysende). *Lyrskov* maa da
betyde saadan noget som „Skov-
ven med Lysninger (Aabninger) i“.
En Skov med Lysninger i var et
økonomisk Aktiv for Kvægdriften,
idet der paa de aabne Sletter i
Skoven gror Græs, hvor Kvæget
kunde finde Føden¹⁰⁾. Dette For-

„Kong Magnus den godes Sejr over Venderne“ (Tr. i Sprogf. Almanak 1901, 22 ff.), hvor Lyrskovslaget udendvidere henlægges til Lerskov i Ø. Løgum Sogn. Forfatteren af Artiklen i „Hejmdal“ støtter sig til, at der i Lerskov Egnen findes mange Oldtidsminder samt Sagn om Kampe knyttet til „Kongens Hestestald“ (vistnok en Oldtidsstensætning) og „e Vold“ (en dyb Grav i østlig-vestlig Retning), hvilke skulde være Minder om Lyrskovslaget (se Antiqv. Ann. I, 323 ff.). *Lerskov* (1535: *Lederschow*; 1648: *Legerschow*, efter Stednavneudvalgets Samlinger) har sikkert samme Betydning som Lejrskov i Anst Herred. I Egnen ved Genser Bugt med de mange Oldtidsminder har naturligvis været en Helligdom, og en Lejre-Helligdom var vel næppe usandsynlig? (Om Lerskovs Historie se Trap: Slesvig 1864, 345).

⁸⁾ Eks. fra *Lexicon Poeticum*, udg. af F. Jónsson.

⁹⁾ Eks. fra Lis Jacobsens Haandudg. af Wimmers D. R. M., Nr. 75, 76, 78, 12, 18.

¹⁰⁾ Jfr. Gunnar Knudsen: Lidt om Stednavnene i vore Skove (Særtryk af Dansk Skovforenings Tidsskrift 1925), 18. For en sproglig Oplysning skylder jeg *Dr. Marius Kristensen* Tak. (Smlgn. Sagnet om, at Lyrsholm i Burkal Sogn skylder saadanne Lysninger i Skoven sin Oprindelse. Th.)

hold har sikkert haft Indflydelse paa Navnegivningen i nævnte Tilfælde.

Med Hensyn til Tolkningen af *Lejrskov* i Anst Herred og Lerskov i Ø. Løgum Sogn skal blot nævnes, at disse to Navne temmelig sikkert maa høre til „Lejre-Navnene“, altsaa Navne med samme Betydning som det i Oldtiden saa berømte Lejre paa Sjælland, og hvis Tolkning er en helt anden end Lyrskovs. Af Lejre-Navne har Vilhelm la Cour¹¹⁾ paa vist 13 rundt i Danmarks forskellige Egne, og ved Undersøgelser af Marknavne o. l. i disse Lejre-navnes Omegn har han godtgjort,

at Lejre har hellig Betydning. Vilh. la Cour nævner ganske vist ikke de to her anførte Byer: Lejrskov; men jeg har ondt ved at komme bort fra den Formodning, at vi i de to nævnte Bynavne har Vidnesbyrd om hedenske Helligdomme, men en nærmere Begrundelse af denne Side af Sagen vil fremkomme andet Steds. Her har jeg blot villet nævne, at Lyrskov og Lejrskov er to forskellige Navne og at Slaget paa Lyrskov Hede ikke har nogen Forbindelse med Lejrskov, men temmelig sikkert med Skodborg Aa, i hvis Nærhed Magnusstenen er rejst til Minde om det berømmelige Slag.

---

lagttagelser paa en Rejse gennem Nordslesvig i 1763. (Af Dyssels „Indenlands Reise.“)

Dyssel forlader derefter Aabensraa og rejser mod Syd, „Ud over Strandbroen, langs med Strandkanten paa venstre Haand, indtil en Vandmølle, der løber en huul Vei op til høire Haand.“

„Jeg stod ud af Vognen, for at gaee op ad Bakken; der vandrede et Menneske, som strax gav sig i Snak med mig, og var meget ordrig. Jeg maatte spørge, hvo han var? Jeg er Styrmand til Søes, var Svaret. Det Ord, Styrmand til Søes, kom mig saa særdeles for, at jeg siger: da er det artig, at her strax samles trende Styr mænd; I er Styrmand

til Søes, jeg paa Prædikestolen og min Kudsk paa Vognen; gid vi alle tre styrer lykkelig! Han loe selv deraf, og fortalte mig, at han havde lært sin Styrmands Kunst i *Løit*, som er næste Landsbye paa hiin Side Byen, hvor der er en Navigations-Skole. Min Herre maae herved ikke gjøre sig et Begreb om en prægtig Bygning og høilærde Professores, nei, med langt mindre Bekostning, og maa-skee langt større Frugt, underviser en god ærlig Landsbye-Skoleholder i de Videnskaber og den Regning, som dertil hører. Overalt i det Slesvigske oplæres Bønder-

---

¹¹⁾ Danske Studier 1924, 13 ff.

børn meget ypperlig i Skrivning og Regnekonsten, indtil Algebra. Bønderne søger en stor Ære i at lade deres Børn vel oplære, og det saa meget priseligere, da de uden synderlig Øvrigheds Tvang og Anstalt, selv ivrig driver derpaa; foruden de visse Sogneskoler, lønner og koster hver fraliggende Bye om Vinteren sin egen Skoleholder. En herlig Kundskab er her, og meget vittige Hoveder; jeg fandt ved min første Besøgelse, i mit Sogns Skoler, Drengene paa 10 a 12 Aar, som havde igiennemløbet baade Lambeks og Valentins Regnebøger, og skreve ganske zirligen. Det er de herlige Følger af den lyksalige Frihed, som den Slesvigske Bonde nyder. Frie fra Vornedret, og uden at deles til Stavn, veed en Fader, om han har aldrig saa mange Børn, at den hele vide Verden staaer dem aaben for, og naar han lader dem lære det nyttige, skal ingen Slavestand hindre deres timelige Lykke. Enhver Bonde eier sin Gaard, som et lidet Stammegods - - O lyksalige Folk! hvor inderlig ønskede jeg vor Danske Almue paa Øerne noget af samme billige, ordentlige, nyttige og høist lyksalige Frihed

Jeg kom til *Varnis*, et stor Kirkesogn, der, forhen ved tredive Aar siden, var i den elendigste og meest forarmede Tilstand; men har vidst ved et tappert Foretagende at slaae sig igiennem Armod til Velstand; Beboerne faldte paa det lyksalige Indfald, at træde ud af Fælledskab; de skiftede Ager og Eng, Fægang og Overdrift imel-

lem sig, de flyttede fra hinanden, for at boe hver paa og midt i sin Grund. Nu boer de hver for sig, to og to paa en Plads, men hver i sin Gaard; ikkun et høit Steendige eller Giærde adskiller to saadanne Gaarde, der nesten er eens bygte, og indrettet, saa at saadanne to ser ud som en stor fiirkantet Gaard. — Omkring slige tvende Familiers Bopæl ligger al deres Mark og Pløieland indelukket, og atter delet i syv Indtægter, hvoraf 3 bruges og fire hviler. Det er ret indtagende at see saadan en Forbedring. Synet forlystes ved at see idel grønne levende Gierder, deilige Græsgange, frugtbare Marker, smukke Frugt- og Humlehauger ved hver Gaard. O lyksalige Landmand! Dette Sted viser som den sikkerste Prøve, for saa mange Aar siden, at Fælledskabs Ophævelse er Høiden af alle nye Indretninger i Landvæsenet. Saa skadelige Følger som Fælledskabet har, saa ypperlige har dens Afskaffelse. . . De mange Anledninger, som Byesamlinger giver til Kroegang, Drik og Dobbelt, falder bort. Dog maae jeg sige, at Drik og Dobbelt ere ikke meget giengse i det Slesvigske; en Drukkenbolt bliver strax udmærket med Foragt, og Kortspil holdes endog for Synd. Men en fortærende Feil plager temmelig den Slesvigske Bonde, nemlig Trættelyst; han er ferdig som Cuntz hos Gellert, at vove nogle tusinde Marklybsk for en Agerreen. Jeg veed ikke, om jeg turde kalde den Trættelyst en overdreven Nid-

kierhed for Ret og Retfærdighed; thi som jeg før har sagt, saa regnes Svig, Bedragerie, Opbud og Falskhed for de nedrigste Laster; i redelig Betaling tænker en Slesvigsk Bonde høiere end mangel høi Mand. Derfor strider han og for Ret til det yderste; det gielder om, at hans Begreb om Ret er rigtig; faaer han først i Hovedet, at ham er skeet Uret, saa vover han gierne hans meeste Eiendom paa en Proces. Men denne Nidkierhed kommer ham og dyrt at staae, ved den bekostelige og vidtløftige Methodo procedendi paa Advocaters og Dommeres Side. — — —

I Warnis forblev jeg om Natten hos en mig ubekendt og ved Veien boende Bonde; thi Mørkhed faldt os over, det var Bondens Sengetid, men han var villig til at laane os Huus; og neppe kunde jeg nøde ham til at tage en Erkiendtlighed for god Herberg. Fra Warnis løb Veien igiennem en deilig Skov med smukke og ranke Træer. En Aae løber her igiennem og er vanskelig at komme over. Et Sted var her ligesom adskildt fra sig selv, hvor man seer en stor rund Høi, og derpaa endeel noget store Stene, som gav mig Anledning at slutte, at dette Sted i de hedenske Tider har været et høitideligt Forsamlings Sted, enten et almindeligt Offersted, eller Domsted, eller Begravelsested. Vi kom igiennem en gammel Herregaard, *Ballegaard* kaldet, hvis Eiere skal være en Familie i Aabenraa; bag ved

denne Gaard er Færgeløbet, hvor man gaaer over til Als. Ofte, tænker jeg, maa en Reisende bie her; thi Færgehuset og Fartøierne ligger paa hin Side; her staaer alle-neste paa denne Side en Stage paa den høie Strandklint, og paa den maae man lade sin Betient hænge et Klæde eller en Kiortel, naar man vil have en Baad, eller og lade trække en Hest op paa Klinten, om man vil have Færgen, og saa bie, indtil dette Tegn sees paa hin Side, og man kan blive overført.

Inden faa Minutter førte en staaende Medbør os til den behagelige Ø *Als*. O! hvor ønskede jeg her, høiædle Ven, at have haft Dem med i vort Selskab. De ville have hiulpet mig i mine lagttagelser. De skulde strax have tilstaaet: at af lige Størrelse er det den deiligste Province, som Danmark eier. Alt, hvad en fornuftig Landmands Øie kan ønske at see, i et smukt og frugtbart Land, hos et flittigt og lyksaligt Folk, er her at finde; kort sagt: Als har af timelige Velsignelser alting; og undrer det mig, at de tydske Publicister ikke søger at udlede Øens Navn Als af det tydske Ord Alles (alting) for at trække det aldeles under det Tydske Herredom. — Hvor indtagende var det her at kiøre igiennem Landsbyerne; thi i Stedet for at see andre Steder hele Pladser paa Gaderne oprodede af Svin, store Havepladser begroede med Skarntyder, Nelder og Skræpper, der voxer over Tagskiegget, saa saae jeg

her ikke en Plet Jord, hvor jeg jo kunde spore, at den flittige Haand havde rækket efter den milde Naturs Gaver. I hver en Haveplads saae jeg en Skov af store og smukke Frugttræer, hvis Top overgik alt det, en Malers Pensel kunde forestille med de deiligste Farver; her var en Humleplads, der skiulte sine høie Stengler fra det nederste til Toppen med brune Humleknopper. Her en Plads med Kaal, Rødder og alle Slags Madurter, der en Plads med tredie Slet af den røde Kløver. Der en Plads, som havde frembragt Hør eller Hamp. Kartuffer vare endnu ei kommet i Brug. Paa Gaderne saaes ikke

som andensteds en Hob nøgne Børn, der vælter sig i Støvet og overtrygler Reisende. Jeg gav ikke en Skilling ud hele Landet igienem til nogen Betler; thi jeg saae ingen — Den almindelige Huusholdning paa Als er meget overeensstemmende med den Slesvigske, dog merkede jeg en væsentlig Forskel. Den Slesvigske Bonde var mere for Handel, Vandel, Reisen og Haandarbejde; en Alsinger bliver hellere hiemme, men overgaaer den sidste i Markarbeide, Jordens Behandling og Havedyrkning, hans Jord er ogsaa dertil bekvemmere.

(Sluttes).

Send Udskiftningsakter til Arkivdepotet!

I Nr. 10 af „Sønderjydske Maanedsskrift“ har Hr. Pastor Hansen, Hostrup, givet nogle Oplysninger om Udskiftnings Historie i Sønderjylland, hvori det bl. a. meddeles, at for Hostrup Sogns Vedkommende findes der Udskiftningsakter i Præstearkivet, i Kommunes Arkiv og i Privateje. I Anledning heraf skal meddeles, at der ikke sjældent findes Udskiftningsakter i Præstearkiverne, og flere Steder, hvor der nu ingen findes, kan man af gamle Arkivfortegnelser se, at de tidligere har været i Arkivet. Antagelig er et Eksemplar af Akterne blevet indlemmet i Præstearkivet, fordi og-

saar Præstegaardens Jorder blev udskiftet sammen med Byens andre Jorder. De Udskiftningsakter, der findes i Præstearkiverne, bliver nu afleveret til Arkivdepotet i Aabenraa sammen med de andre ældre Arkivalier. Men man vil sætte megen Pris paa, om Kommuner og Private ogsaa vilde overlade Arkivdepotet de Udskiftningsakter og Kort, som de er i Besiddelse af. Disse vil have stor Betydning saavel for Studier over Landbrugets Historie som for Stednavnestudier, undertiden ogsaa for Slægtsstudier. Naar det sønderjydske Arkivvæsen er bleven endelig ordnet, vil Arkivalierne

jo blive tilgængelige for alle; der ønsker at drive Studier, og det vil da være af Værdi, at saa meget som muligt af disse Arkivalier findes samlet her. Men det vilde være ønskeligt om allerede nu Kommuner og Private vilde un-

dersøge, hvad de har af disse Akter, og tilsende Arkivdepotet det, for at ikke mere skal gaa tabt, end der allerede er.

Frode Gribsvad.

Leder af det midlertidige Arkivdepot
i Aabenraa.

SAMLEREN.

Et Bindebrev fra Felsted.

Hilsen forhen med Reverens og Ære skal Du af mig præsenteret være. Megen Lykke og Velfærd i allen Stund ønsker jeg Dig af Hjertens Grund, langvarende Karskhed for Vores Person,

Glæde og Fornøjelse med største Gratulation.

Eftersom Tiden mig ej vil give Resprit min Taksigelse jeg ej vil gjøre for vidt, men Aarsagen fortælle til Skrifter slige, for Sandhed tør ingen en Fod lang vige.

I Dag, da jeg stod tidlig op og drog mine Klæder paa min Krop, begyndte jeg med største Flid ret at beskue Aarets Tid,

og straks jeg hen til Calenderen gik og deraf en god Tidende fik; jeg traf just paa Christians Dag, som lod sig se med stor Behag.

Det randt mig strax da udi Sinde, at jeg Dig Christian F . . vilde binde. Vi binde Dig hverken med Bast eller Liim,

som Oluf Konge bandt Kaads Mand sin,

alene med grove Riim forsand, dertil et lidet Silkebaand; hvormed Du ogsaa bunden skal være, indtil Du løser Dig med Ære.

En lystig Dag vi os forventer, thi lad kun Musicanter hente, Caffé og The, ja Rinsk Viin,

derpaa følger en Dands saa fiin: det samme kan jeg vel forstaae, at Æbler og Nødder de ere kun faae, derfor tør Du ei heller bekymret være, Rosiner og Mandler kan Du i Stedet frembære;

den liflige og brune Mjød smager og udi Munden sød; Sukkerkage til Brændevin at bide paa, dermed kan Tiden ret lystig gaa;

i saadan Leg óg lystig Snak maa Du ei glemme den gode Tobak. Vilde Du kun spendere brav, at der kunde gaa Berømmelse af, saa er Du løs, ledig og qvit for slig Tale og Fordring mit.

Saa ønsker vi Dig saa mange gode Aar, som Linden bær Løv og Hunden bær Haar;

Guds Velsignelse skal over Dig blive, indtil en Haare en Hund monne gribe, indtil en Oxe kan tale

og en Gedebuk kan gale, indtil Stenen kan flyde og Ravnene blive hvide, indtil alle Træerne de bærer Muscater og alle Blade de blive Ducater. Vore Navne vi ikke forgjætte, men dennem herudi sætte.

Norballig, den 14. Maj 1863.
(Navne).

(Meddelt af P. Lock,
Stenneskær).

Pigen og Gengangeren. Nord for Hajstrup i Øsby Sogn laa der i gamle Dage en Borg, som kaldtes Taygaard. Borgens Ejer hed v. d. Tay. Nord for Øsby Kirke laa en anden Borg, som kaldtes Lundsgaard. Denne Borg ejedes af v. d. Witt. Disse to Herremænd væddede engang ved et Drikkegilde om, hvem der paa sin Hest hurtigst kunde ride gennem Vandet over til Øen Lindesrum, som ligger en halv Mil fra Stranden. Den, som vandt, skulde have den andens Borg i Eje. v. d. Witt kom et helt Hestehoved foran, og v. d. Tay tog da sit Sværd og huggede Hovedet af ham.

Efter sin Død kunde „Taymanden“ ikke finde Ro i sin Grav, men maatte hver Nat ridende eller til Fods fare hen over Ruinerne af sin Borg. En berømt Præst, Sortebror Knud, der ellers havde manet mange Genfærd ned, prøvede forgæves at faa Bugt med Taymanden. Men en ung, uskyldig Pige skaffede ham omsider Hvile. Sagnet fortæller, at det gik saaledes til:

„I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede skulde en ung Pige en sen Sommeraften malke sin Husbonds Køer paa den farlige Mark, hvor Borgen engang havde ligget. Saa snart hun traadte ind paa Marken, saa hun der en Skikkelse, som hun antog for at være en paa Gaarden tjenende Karl. Taymanden — for ham var det, — kom hen til hende og bad hende komme næste Torsdag Aften ved Solnedgang, da han saa vilde aabenbare hende en Hemmelighed. Som Bevis paa, at hun vilde holde sit Løfte, maatte hun give ham Haanden. I Stedet for Haanden rakte hun ham en Tøjrepæl, og da Skikkelsen var forsvundet, sad der i den fem brændte Mærker af Gentærdets Fingre. Da Pigen kom hjem, betroede hun sig til sin Husbond. Hun var meget bange og besluttede, ikke at møde næste Tors-

dag Aften. Men da Tiden kom, var der noget, der ligesom drev hende afsted. Da hun kom til Mødestedet, var Genfærdet der allerede. Han rakte hende en Pergamentrulle og bød hende at vise Husbonden den. Men hverken Husbonden eller den daværende Pastor Feiermann i Øsby kunde læse den mærkelige Skrift. Det lykkedes omsider Præsten i Nabosognet at tyde den, og Pigen blev velstaaende. Efter den Tid blev der Ro paa Marken, og Genfærdet viste sig aldrig mere.“

Endnu kan der paa Marken, som nu er vor Ejendom, findes Rester af gamle Munkesten, Menneskeknogler, sjældne Blomster og andre sjældne Planter.

(Meddelt af Erik Rudbeck i Hajstrup).

Skattegraveren i Sønderløgum.

I en Høj ved Sønderløgum er der en Skat begravet, men den, der vil hæve den, maa ikke sige et Ord under Arbejdet.

En Aften gik en Mand i Færd med at grave efter den. Han saa allerede Skatten lyse i Højen, men ved Siden af Kisten sad en stor Pudelhund, og saa udbød han: „Blot det Bæst ikke havde været der!“ I samme Øjeblik forsvandt Skatten.

(Meddelt af Hans Sørensen, Tønder).

Guldtallerkenerne i Gallehus.

I Gallehus skal der engang findes tolv Guldtallerkener under til Lindetræer, der staar i Bernhard Petersens Have, et paa hver Side af Døren. I 1929 eller 1930 vil Lindetræerne visne, og saa vil man under deres Rødder finde Guldtallerkenerne.

(Meddelt af Kristiane Truelsen, Østerby).

En gammel Remse

Fra Lysabild Sogn:

Ride ride ranke,
store Hest å blanke;
fra æ Møll'
å te æ Køll',
dær var inne ande hjem,
som to skirren Kvind';
den jen den såd å kogt æ Grøe,
den var hverken sur eller søe;
den ånden laa i æ Seng å vild' dø;

æ tow en Stik
å vild' i hinds Grøe slikk';
hun tow en Brænd,
slow mæ aa min højre Hænd;

æ tænt, æ vild' gøe dem værr' en Skaj,
æ ståk Eeld i baade Hus å Laj;
det brænd,
æ rænd,

op å ned ad Tånds*) Gae;
dær kom æ te en gammel stumpe Kvej,
den kund' hverken gøj helle mej;
æ tow en lill' stumpe Knyw,
ståk en i det runken Lyw,
dær kom baade Lik å Lak
å 15 All' Småtarm;
æ bøj oldd min Naboer te Gjæst,
dær kom inne ande som gammel
Momm',
å hun aad hver'n Bitt' å Krumm'.

*) Tandslet.

(Ved Fru Hansen
i Traasbøl).

Fra Notmark Sogn:

— — — —
— — — —
Fra æ Møll'
te æ Køll',
dær var inde ande hjem,
som to gammel skirren Kvind';
den jen var ved å kog sin Grøe,
— — — —
den anden såd å vild' hungerdø;

æ tow en Stik
å vild' i hinds Grøe slikk';
hun tow en Brænd
å slow mæ aa min saared' Hænd;

æ gøe hind en værre Skaj,
æ ståk Eeld aa Hus å Laj;
det brænd,
æ rænd,
det røg,
æ føg,

op te Kongens Kalgaard;
dær mødt æ en stumphale Kvej,
den kund' hverken ak helle mej;
æ tow min Knyw,
ståk en i æ slunken Lyw;
dær kom baade Lik å Lak
å Pandkagge;
æ bøj oldd min Naboer te Gjæst,
dær kom inne ande som æ Præst;
han aad baade Rump å Stump,
å æ bøj ham te Na're.

(Ved Hans Andersen
i Almsted).

i fire Variationer.

Fra Arrild Sogn:

— — — —
 — — — —
 Fra æ Møll'
 å te æ Køll',
 dær vår inne ander ind',
 som to små skirren Kvind';
 den jen hun såd å rør i æ Grøe,
 den vår hverken sur eller søe,
 — — — —
 — — — —
 dær vild' æ i å slikk',
 li' som hun vild' te å nikk';
 hun tow en Tørrebraend,
 å slow mæ, så hun saared' min Haend;
 æ nej
 å det svej;
 æ språng op te Bjælken
 å spildt dem oldt djær Mjælken;
 æ gøe dem en værr' Skaj,
 æ ståk Eeld å djær best Laj;
 æ ræend
 å det bræend;
 — — — —
 — — — —
 — — — —
 æ kom op te Tjærborg Lej,
 dær mødt mæ en lille Kvej;
 æ tow op min lille Knyw
 å ståk en i æ slunken Lyw;
 Rivl Ravl,
 femten All',
 dem ska do ha' Pøls a.

(Ved Hinrich Thomsen
i Roost).

Fra Broager:

Ride ride ranke,
 sko min' Heste blanke;
 fra æ Møll'
 å te æ Køll',
 dær var inne ande ind,
 som to gammel skirren Kvind';
 di sad å kogt' en Grøe,
 den var hverken sue elle søe,
 den var hverken haee eller bløe,
 men den var godt tepas;
 æ tow en Stik,
 æ vild' i dæ Grøe å slikk';
 di tow en Braend
 å slow mæ aa min saared' Haend;
 — — — —
 — — — —
 — — — —
 — — — —
 æ gøe dem en værr' Skaj,
 æ stak Eeld i dæ bæest Laj;
 æ ræend,
 det brænd,
 æ røg,
 det smøg,
 udi Kongens Kalgaard;
 — — — —
 — — — —
 — — — —
 — — — —

(Indføjet fra en anden Remsø;
 se Sønderjydsk Maanedskrift S. 128 og 174):
 dær var Boe å Bænke,
 dær var Pigge de skænke,
 dær var Møs, de slow å æ Tromm',
 dær var Rotte, de danse om,
 å dær var godt å vær'.

(Ved Christ. Schmidt
i Broager).

Vandringsmanden ved Aaen.

I Vestre ved Ladelund gik Jægerne om Vinteren paa Andejagt nede ved Gammelaalen. Det kaldte de „at gaa te Fowls“. De havde smaa Hytter at ligge i. I en af disse turde ingen Jæger ligge, thi der var der galt fat. Det var imidlertid det bedste Sted for Jagtens Skyld, og en Jæger tog derfor en Nat Mod til sig og krøb ind i Hytten. Henimod Midnat saa han en Mand i en gammeldags Dragt komme gaende langs ad Diget ved Aakanten. Han troede, at det var en Jagtfælle og raabte ham an, men den anden standsede ikke; i Stedet for forsvandt han ud i Vandet og dukkede under. Saa skulde Jægeren ikke have mere af at ligge der efter, hverken nu eller senere.

Denne Historie har min Fortællers Fader mundtlig fra Jægeren.

(Meddelt af Lærer A. Knudsen i Bylderup).

Remser.

Hov å hov å holde,
mor'n ska Skoven fålde,
hær I it se ti Faar,
fem hvie å fem graa,
åld så hær di Klokke aa,
sånær som lill' Per Sokketaa,
han haj en rød Kalot aa.

(Fra Felsted Sogn ved Bothilde Eskildsen, Felstedskov).

Hær æ Moe å Fae,
jaw hjem med jet Fæ,
hær æ Ly, hær æ Læ,
hær æ gammel gywt Mind,

drikker dem bibown fuld,
hær málker di rød Køer,
hær koger di søe Grøe,
hær kommer di Smør i,
hær æ godt å vær
for så'n smaa (Marie'er).

(Fra Lysabild Sogn ved Fru Hansen, Traasbøl).

Sidsel sad å vogted Faar
op aa Adelby Bakke,
dær bløw hun en Kukmand vaer: .
Sirrer do dær, din Stakkel?
Fryser do, fryser do,
kryv i Ly bag Bakken!

(Fra Felsted Sogn ved Bothilde Eskildsen, Felstedskov)

Drilleremser.

Hans ve do vans,
den grønne den grans,
den silke den sans,
den stumphale Hans.

(Gaar ogsaa efter ethvert andet Navn, f. Eks.)

Klaus ve do vaus,
den silke den saus,
den grønne den graus,
den stumphale Klaus.

Peter beter
ka do vedæ veter,
ka do vedæ vinkel dinkel deter.

(Gaar ogsaa efter de andre Navne, f. Eks.)

Jes bes,
ka do vedæ ves,
ka do vedæ vinkel dinkel des.

(Frø Arrild Sogn ved Hans Thomsen i Roost.)

- Chr. Schmidt : Remse, S. 191.
Th. : Remser fra Roost, S. 15.
" Hvad Svalerne siger i Branderup, S. 31.
Hans Thomsen : Drilleremser, S. 192.
Hinrich Thomsen : Remse, S. 191.
Valborg Tofte : Børneremser fra Tirslund Sogn, S. 128 og 143.
" Vuggeviser fra Tirslund Sogn, S. 159.
— Tælleremser, S. 63, 79, 96, 112.
— Remser, S. 159, 174.

Fra Hjemstavnsbevægelsen.

- Olaf Andersen : Hjemstavnsrøgt, S. 25.
Frøde Gribsvad : Send Udskiftningsakter til Arkivdepotet! S. 187.
H. Lausten Thomsen : Gamle Møller, S. 127.
— Det 3. danske Hjemstavnskursus, S. 96.
— Frisiske Marknavne, S. 62.
— Arkæologiske Undersøgelser i Slesvig, S. 111.

Nye Bøger.

S. 13, 16, 32, 64, 176.

Stedfortegnelse.

- Aabenraa** 3, 8, 33, 34, 107, 108, 130 f., 165, 172 f., 176, 184, 187.
Aartoft 76.
Aarø 33, 165.
Aaskov 44, 176.
Abild 4, 38, 110, 111, 176.
Abildgaard 140.
Abterp 176.
Aller 73, 74, 111.
Almsted 175, 190.
Als 52, 165, 167, 186 f.
Arnum 31, 54, 110.
Arrild 37, 44, 45, 94, 96, 110, 144, 159, 174, 175, 191, 192.
Astrup, Astrupgaard 101, 150 f.
Augustenborg 3, 33, 35.
Aventoft 176.
- Bajstrup** 4, 5.
Ballegaard 186.
Ballum 37, 45, 101.
Bankoseddelkro 110.
Barsø 33, 51.
Beierholm 9.
Beiers Kro 111.
Bevtoft 166.
Bilskov 111.
Bjergskov 75.
Bjerndrup 75, 76, 112.
Bjerndrupgaard 72.
Bjolderup 51, 59.
Blans 90.
Bollerslev 59.
Borg 59.
Bov 4, 31, 111.
Bovrup 153.
Brabæk 111.
- Branderup** 31, 44, 63, 79, 95, 158, 174.
Brarup 53.
Brede 38, 59, 110, 127.
Bredevad 5, 63, 79, 96.
Bredsted 124, 141.
Bremsbøl 47, 78.
Broager 8, 52, 53, 191.
Brunde 172.
Brøns 37, 99, 151, 152, 176.
Burkal 4, 7, 38, 53, 176.
Bylderup 31, 38, 53, 80, 160, 175.
Bønderby 70.
- Christiansfeld** 35, 111.
- Daler** 14, 38, 45, 96, 112, 159, 160, 175.
Damhus 110.
Danevirke 111.
Dollerup 53.
Dover 110.
Draved 47, 111.
Drengsted 14, 152.
Dybbøl 12, 52, 53, 176.
Dyndved 11, 58.
Dørpsted 111.
Dørpum 110.
Døstrup 37, 50, 51, 100, 106, 176.
- Egebæk** 5.
Egen 10 f., 31, 58.
Egvad 51.
Eliselund 145.
Ellehoved 78.
Ellum 176.
Elstrup 10 f., 58.
Emmerlev 38, 45, 68, 126, 140, 151.
Emmerske 112, 128, 159.
- Endrup** 140.
Enge 110.
Errigsted 111.
- Fastrup** 111.
Feldscheide 111.
Felsted 51, 112, 174, 176, 188, 192.
Felstedskov 192.
Fjelstrup 63, 74, 96, 176.
Fjersted 48.
Fjølde 53.
Flensborg 50, 62, 91, 108, 160.
Fogderup 93.
Foldingbro 110.
Fole 44.
Forballum 104, 145, 176.
Frederikskog 4, 5.
Fresenhavn 92.
Frydendal 110.
Frøslev 176.
Fæsted 176.
Før 63, 70, 80.
- Gaansager** 171.
Gaaskær 93, 176.
Gallehus 160, 189.
Gammelby 63.
Gammelgaard 10, 90.
Gasse (Ø. og V.) 45, 50, 51, 110, 176, 177 f.
Gejlåa 111.
Genner 12.
Gerup 63.
Gesing 97 f., 180.
Gjelsbro 110.
Glaserkro 110, 111.
Graasten 3, 8, 33, 138.
Gram 44, 48, 81, 91, 165, 166.
Guderup 10 f., 31, 58.

- Haderslev** 3, 4, 9, 33, 46, 91, 92, 97, 108, 111, 124, 130 f., 165, 166, 179 f.
Hajstrup (Øsby) 189.
Hajstrupgaard 160.
Halk 8.
Hanved 51.
Harreby 44, 110.
Harres 59, 176.
Hasbjerg 47.
Hatlund 53.
Havervad 151, 176.
Havneby 33.
Havsted 5, 93.
Hejsager 8.
Helligbæk 53.
Helved (Helvedgaard) 90 f.
Hestholm 112, 147.
Hjemsted 99 f.
Hjærndrup 44.
Hjerpsted 14, 38.
Hjoldelund 53.
Hjolderup 59.
Hjordkær 51.
Hjortspring 10, 31, 58.
Holbæk 48, 156.
Hollingsted 111.
Holm (Søgaard) 76.
Hoptrup 12, 176.
Horns 31, 93.
Horsbøl 145.
Hostrup 38, 111, 154, 175, 187.
Hovslund 4, 7, 111.
Hundegård 103.
Hundslev 12, 91.
Husum 110, 111.
Hvidding 37, 45, 98, 140, 151.
Hygum 44, 110.
Høgsbro, Høgsbrogaard 140 f.
Høgsholt 93.
Højer 3, 5, 34, 35, 38, 160.
Højrup 37, 138.
Højrup (Farrisskov) 73.
Høm 156, 178.
Hørup 93.
- Immervad** 111.
Isted 111.
- Jaruplund** 111.
Jejsing 4, 7, 144, 154, 175.
Jyndeved 4, 7.
Jægerkro 110.
- Karlsvraa** 91.
Karlum 111, 176.
Kastrup 48.
Kastvraa 72.
Kejnæs 52, 145.
Keldet 9, 74.
Ketting 10, 89, 93.
Klinborg 110, 176.
Klingenberg Kro 110.
Klinterhøj 52.
Klipleve 62, 74 f., 112.
Klovtoft 7.
Kløjeng 148.
Knud 12.
Kobbermølle 166.
Kobbersted 74.
Kogang 76.
Kograve 111.
Kogsbøl 70, 91, 140.
Kravlund 5.
Kringlum 176.
Kropperbusch 111.
Krusaa 111.
Kværn 53.
Kværs 176.
Kærbølling 101.
Københoved 176.
- Ladelund** 192.
Langkjær 44.
Langmose 9.
Lendemark 63.
Lerskov 182 f.
Lindaa 93.
Lindetskov og -kro 110.
Lintrup 96.
Lindved 141.
Lundsmark 155.
Lundtoft 62, 75, 148.
Lydersholm 63, 183.
Lyskov 111, 181 f.
Lysabild 91, 190, 192.
Løgumgaard 110, 159.
- Løgumkloster** 3, 38, 106, 110, 111, 127, 138, 158, 159, 176.
Løgum Kloster 71, 91.
Løjt, Løjtkirkeby 12, 51, 174, 184 f.
Løjtved 5.
Læk 110.
- Mandbjerg** 158.
Mastrup 111.
Medelby 51, 91.
Medsted 9.
Melby 103.
Mellerup 51, 59.
Milbjerg Kro 111.
Misthusum 97 f.
Mjolden 14, 37, 102, 103, 111, 148 f., 176.
Mommark 145.
Mosbøl 99 f., 150.
Møgeltønder 38, 54, 125.
- Nordborg** 3, 35, 92, 112.
Notmark 89 f., 96, 112, 175, 190.
Nustrup 44, 166, 171.
Nybøl 52.
Nydam 12.
Nørballe 188.
Nørre Løgum 5, 12, 38, 110.
- Okselejr** 111.
Oksenvad 44.
Olpenæs 92.
Ostenfeld 111.
Ottersbøl 100 f., 111, 176.
- Padborg** 22.
Popholt 52, 53.
Poviskro 76.
- Raahede** 140, 155.
Randerup 37, 45, 176.
Randselbjerg 110.
Ravsted 4, 5, 7, 38, 93.
Refslund 176.
Refsø 71.

- Rejsby 33, 37, 141, 152, 155.
 Rends 4, 7.
 Rheide 111.
 Ribe 9, 79, 102, 110, 140, 165, 179, 182.
 Rinkenæs 96, 144.
 Ris 51.
 Rishjarup 51.
 Roager 37, 48, 61, 110, 151, 154 f., 179 f.
 Rodenæs 145.
 Roost 14, 44, 46, 49, 94, 143, 158, 176, 191, 192.
 Rosgaard 152.
 Ruddøl 4, 5, 7,
 Rurup 44, 63, 95.
 Rødding 44, 159.
 Røde Kro 4, 111.
 Rømø 33, 37, 70, 112.
 Rørkær 112, 154, 176.
 Røst 53, 93.
Schackenborg 70, 98.
 Schuby 111.
 Seem 98, 155.
 Siid 70.
 Sjellerup 10 f., 31, 58.
 Skast 38, 45.
 Skedebjerg 172.
 Skodborgaa 181 f.
 Skodborg 182.
 Skodborghus 72
 Skovby (Løjt) 176.
 Skovhuse 140, 176.
 Skovsbjerg 81.
 Skrave 44.
 Skrydstrup 46, 165, 166, 171.
 Skæferhus 111.
 Skærbæk 14, 37, 45, 49, 97 f., 127, 177 f.
 Slesvig 117 f., 124, 181.
 Slyngsten 51, 52,
 Smedager 112, 176.
 Soholmbro 110.
 Solderup 4, 5, 7, 144, 154.
 Solvig 91, 111.
 Sommersted 71.
 Sottrup 12, 52, 90.
 Spandet 37, 45, 48, 54.
 Stenderup 52.
 Stenneskær 188.
 Stensbæk 110.
 Stensigmose 145.
 Stepping 44, 72.
 Stolbro 10, 31, 58.
 Stolk 53.
 Stollig 176.
 Stormsgaard 93.
 Stubbumgaard 72.
 Stubbæk 96.
 Svenstrup 15, 58, 74.
 Sæd 4, 5, 47, 51, 63, 78, 110, 111.
 Søderup 59, 176.
 Søgaard 62, 75, 76, 91 f., 150, 176.
 Søllingvraa 92, 175.
 Sølsted 110.
 Sønderborg 3, 5, 33, 34, 35, 90, 93, 130 f., 166.
 Sønderbrarup 12.
 Søndergaarde (Kogsbøl) 70.
 Søndergaard (Rejsby) 141.
 Sønderløgum 12, 47, 110, 189.
 Søndernæs 61.
 Sønder Vilstrup 71.
 Søvang 14.
Taabdrup 72.
 Tagholm 93.
 Tandslet 190.
 Teltkro 111.
 Terving Krat 149.
 Thomashus 111
 Tinglev 4, 5, 38, 115 f., 138, 169 f.
 Tingskov 53.
 Tirslund 128, 143, 150, 159.
 Tiset 157.
 Todsbøl 59.
 Toftlund 44, 178.
 Toldsted 111.
 Tombøl 51, 52.
 Tovskov 140.
 Traasbøl 190, 192.
 Trappen 142.
 Trælstrup 53, 110.
 Tyrstrup 140, 166.
 Tyrstrupgaard 51.
 Tækkekro 111.
 Tønder 3, 4, 5, 8, 16, 34, 38, 63, 80, 96, 98, 107, 109, 110, 111, 112, 130 f., 145 f., 152, 159, 165.
 Tøning 91, 166.
Udbjerg 4, 5, 38, 47, 77, 174.
 Uge 138.
 Ulkebøl 92.
 Ullemølle 110, 178.
 Ullerup 52, 90.
 Ullerup (Skærbæk) 103.
 Ulleruplund 104, 151.
 Unevad 92.
 Urnehoved 12, 59, 90, 160.
Valsbøl 176
 Varnæs 12, 153, 185 f.
 Vartenbjerg 111.
 Vedsted 96.
 V. Vedsted 140, 155
 Vejbæk 176.
 Vesterbæk 155.
 Vestre 80, 111, 192.
 Vilsbæk 176.
 Vinum 51, 100 f., 171.
 Visby 38, 96, 112.
 Visgaard 91.
 Vodder 37, 98, 140, 152.
 Vollum 59, 176.
 Vonsbæk 176.
 Vonsild 111.
 Vraagaard 91, 92.
Øbening 166.
 Øsby 189.
 Østerby 80, 159, 175, 189.
 Øster Faarhus 111.
 Østerholm 93.
 Øster Højst 4, 38, 91.
 Øster Lindet 44
 Øster Løgum 12, 182 f.
 Øster Terp 8.

Er De Medlem af Historisk Samfund
for Sønderjylland?

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Indeh. P. Andresen

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

Sønderjysk Maanedsskrift
I. Aargang.

Indbunden i et smukt og solidt
Bind. (Læderryg og Hjørner)
for Kr. 2,50.

Hans Beck's Boghandel og Bogbinderi.

Piano-
bygger

Forlang Tilbud fra
J. B. Jepsen, Tønder

Pianoer, Hus-Orgler, Noder, Gramofoner

Indmeldelser i Historisk Samfund for Sønderjylland
modtages af Udgifverne.

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN

ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) . . . Kr. 50.000.000

Reservefond 29.865.988

FILIALER I:

AABENRAA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN
HADERSLEV - HORSENS - KALUNDBORG - ODENSE
RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND
TØNDER - VIBORG

MIN LÆSEMAPPE

kan bestilles fra 1. April. Hentes og bringes overalt.

Indeholder 5—6 Blade. Prisen fra 8 Kr. til 1,75 Kr.

Nærmere Oplysninger i

V. KIELERS BOGHANDEL

(VED FRODE KRISTENSEN)

VESTERGADE 17 TØNDER TELEFON NR. 220

Sønderjydsk Maanedsskrift

udgivet af „Historisk Samfund for Sønderjylland“ ved C. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen, koster bestilt igennem Postvæsenet 1 Kr. 65 Øre, Postpenge medregnet, i Boghandelen 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarligt.

Virk for dets videre Udbredelse!

Skaf os nye Holdere!